

Machiavellilezing 2021

Harm Taselaar

9 februari 2022

STICHTING
MACHIAVELLI

Vrijheid van meningsuiting. Zegen of gesel? In de eerste Nederlandse Grondwet uit 1798 (de staatsregeling voor het Bataafsche volk) stond al opgenomen dat iedere burger zijn gevoelens vrij moest kunnen uiten en dat de vrijheid van Drukkers zelfs heilig was. En dat is gelukkig altijd zo gebleven. In landen waar het vrije woord wordt gekneveld, begint het onrecht. Dat is mijn overtuiging ingegeven door wie ik ben en door wat ik heb gedaan de afgelopen veertig jaar. Maar het is altijd goed om overtuigingen nog eens grondig te toetsen. Die toetsing mondde uit in een persoonlijke zoektocht naar de houdbaarheid van en eventuele grenzen aan de vrijheid van meningsuiting.

Die vrijheid begint namelijk behoorlijk te schuren. In binnen- en buitenland. Zelfs in democratische landen als Amerika en Nederland worden steeds vaker de grenzen van de absolute vrijheid van het woord verkend en overschreden. In de VS regeert de leugen en in ons eigen land staat de vrijheid van meningsuiting zelfs in het huis van de democratie, de Tweede Kamer, onder druk.

Een enorm verschil met toen ik 42 jaar geleden als journalist mijn geld begon te verdienen. De wereld was redelijk overzichtelijk, de krant was nog een meneer en de digitale wereld moest nog ontdekt worden. De eerste aanzetten voor de chaos waren overigens midden jaren zestig al zichtbaar en hoorbaar geworden. De jeugd deed er toen opeens toe, vrouwenemancipatie kwam op de agenda en religie als maatschappelijk bindmiddel werd massaal losgelaten. Om maar een paar indicatoren te noemen.

Als hoofdredacteur bij het RTL Nieuws heb ik de maatschappij zo rond de eeuwwisseling pas echt op hol zien slaan. De oorzaak: door de digitale disruptie werd iedereen zijn eigen uitgever, verruwend de omgangsvormen in hoog tempo een accelereerde de verspreiding van desinformatie.

Maakte je ooit in beperkt gezelschap ruzie in de kroeg, nu kon iedereen online meebeleven wie door wie wordt beledigd, beschuldigd of belasterd. De betrouwbaarheid van instituties die belangrijk zijn voor de samenhang in onze maatschappij werd stelselmatig ondermijnd, met als gevolg dat grote groepen niks of niemand meer vertrouwen. Behalve dan leden van de eigen groep. En soms zelfs die niet meer.

Ik maak me dan ook zorgen. Ik maak me zorgen over hoe de vrijheid van meningsuiting in praktijk aan het uitpakken is. Was in vroeger tijden de vrijheid van meningsuiting grotendeels voorbehouden aan een elite, nu maakt iedereen er dankbaar gebruik van. Iedereen heeft toegang tot iedereen. De ultieme doorbraak van het vrije woord. Een mooie democratische ontwikkeling met niet altijd even prettige gevolgen.

Zo sprak ik in mijn zoektocht een vrouwelijke columnist die mij het dilemma schetste van het vrije woord versus de eigen veiligheid. "Als ik opschrijf wat ik vind over bepaalde zaken die in Nederland spelen, krijg ik doodsb bedreigingen van boze witte Nederlandse mannen, ja bijna altijd mannen. En als ik opschrijf wat ik denk over bepaalde zaken in de Islamitische wereld krijg ik doodsb bedreigingen van Islamitische boze mannen. Ik denk tegenwoordig wel wat langer na voordat ik mijn column online zet. Maar uiteindelijk schrijf ik wel op wat ik vind."

In vervlogen tijden werd de vrijheid van meningsuiting vooral gebezigd door en voor de elite. Dat kon in politieke arena's zijn of andere elitaire kaders, soirees of zo, maar de massa had er weinig mee te maken.

Nogal wat grote namen uit de geschiedenis verloren vervolgens hun hoofd doordat ze iets te luid hun kritische mening over de zittende macht hadden verkondigd. Dus helemaal zonder gevaar was het toen ook al niet, maar het bleef uiteindelijk wel een soort gezelschapsspel onder voornamelijk belangrijke mannen. Dat nu behoort door de digitale disruptie voor altijd tot het verleden. Met alle voors en tegens die erbij horen. En het roept de vraag op of de spelregels rondom het vrije woord wellicht moeten worden herschreven omdat de wereld zo anders is dan ooit.

In het Rotterdamse gezin waar ik in ben opgegroeid, was vrijheid van meningsuiting een van de redenen van bestaan. Vader, moeder, broers, ikzelf, allemaal hadden we krachtige opinies. En die vlogen bijna iedere avond tijdens het avondeten over tafel. Soms vergezeld door de messen en vorken. Niet altijd gezellig, wel leerzaam in de zin dat je wel drie keer uitkeek om hard een discussie in te gaan als je te weinig kennis van zaken had. Want dan wist je zeker dat aan het einde van het avondeten het wonden likken werd, tijdens de afwasbeurt met onze moeder.

Gezin, de daar heersende mores, tijdgeest en bijbehorende opvoeding vormt mensen. Ik was als jonge jongen een krachtig voorstander van ongelimiteerde vrijheid van meningsuiting. Je moet toch alles kunnen zeggen wat je denkt nietwaar. Dat vrijheid van meningsuiting ook grenzen heeft, leer je snel genoeg op de Rotterdamse straten. Je kunt en hoeft ook niet altijd alles te zeggen wat je denkt of vindt. Het praktische wordt zo mooi gecombineerd met het principiële.

De les die ik leerde in dat Rotterdamse gezin dat je eerst kennis moet hebben voordat je je opinie gaat ventileren, heb ik in alle eerlijkheid zelf niet altijd toegepast. Als opgroeiend wezen vond ik het belangrijk om discussies te winnen. Hoe dan ook. Dus in nogal wat verbale wedstrijden heb ik een boel onzin uitgekraamd. Maar als je mede-discussianten ook over niet al te veel kennis beschikken, kom je een eind. Of het iets zinvol oplevert, is een tweede. Shakib Sana, een Rotterdamse huisarts die recent de arme wijken introk om zijn stadgenoten te informeren over Covid en de voors en tegens van vaccinatie formuleerde het in het AD als volgt: Het belangrijkste in die gesprekken is luisteren. Echt luisteren. Daarmee bedoel ik: luisteren zonder je antwoord of oordeel al klaar te hebben. Als je meteen gaat oordelen, luister je niet. Dan ben je alleen aan het zenden en jezelf aan het verdedigen". Meneer Sana: U bent een wijs man.

Als de powers that be nu eens wat meer wijsheid van deze Rotterdamse huisarts zouden willen lenen, dan zou ik hier niet mijn gedachten met u te hoeven delen over de al dan niet te stellen grenzen aan de vrijheid van meningsuiting.

Ik ga even een stevige stap terug in de tijd. Het is 399 voor Christus en we bevinden ons in het oude Athene, voorportaal van de democratie. De filosoof Socrates werd daar aangeklaagd vanwege zijn kritische houding ten opzichte van de heersende elite. Hij

bespote de machthebbers en hield geen spaan heel als het ging om hoe de stadstaat werd bestuurd. Een populist avant la lettre. Hoewel hij in zijn proces de meerderheid van de jury via zijn discussietechniek op de knieën had gekregen,

(de Socratische methode, de ouderen onder ons herinneren zich wellicht nog wel het iconische tv-programma De Achterkant van het Gelijk waar deze methode knap werd toegepast door Marcel van Dam)

werd hij uiteindelijk toch veroordeeld tot het leegdrinken van de gifbeker. Hij had de jury en de rechters door zijn gesar zo tegen zich in het harnas gejaagd, dat ze helemaal klaar met hem waren. Socrates had de gifbeker heel gemakkelijk kunnen voorkomen, als hij zich wat beschaafder en diplomatieker had uitgelaten. Hij had dan waarschijnlijk meer bereikt, zijn toehoorders hadden nog meer interesse kunnen opbrengen voor zijn kritische boodschappen en hij was mogelijk als een gewaardeerd en geliefd persoon vredig in zijn slaap gestorven.

Onwelkome meningen moeten (bijna) altijd verkondigd kunnen worden, maar de manier waarop doet er wel heel erg toe.

Dik vier eeuwen verder in de tijd liepen twee andersoortige rebellen een stukje verderop op de wereldkaart de machthebbers via het woord uit te dagen. Hun namen: Marcus Tullius Cicero, de grote Romeinse redenaar, jurist en politicus, de ander was Jezus van Nazareth. Cicero was als politicus onderdeel van de elite en fervent beoefenaar van het vrije woord en in die zin een volger van Socrates. Jezus was veel meer een bevlogen idealist die het volk aan zijn zijde kreeg omdat hij hen onafhankelijkheid in het vooruitzicht stelde en een nieuw Joods koninkrijk. Beiden tartten de machthebbers dusdanig met hun toespraken, dat ze uiteindelijk in de ogen van die heersende elite een te grote bedreiging werden en dat met de dood moesten bekopen. Terwijl hun wapen toch echt alleen maar het vrije woord was.

George Orwell verwoordde het zo: If liberty means anything at all, it means the right to tell people what they do not want to hear.

Ik kan het moeilijk met de Orwell oneens zijn, maar zoals gezegd betekent dat niet dat je anderen dan maar ongelimiteerd mag beledigen, bedreigen, chanteren of intimideren. Maar daar hebben we dan weer onafhankelijke rechters voor die bepalen of iemand de grenzen van het vrije woord te ver heeft opgerekt. Het vervelende is wel dat de huidige generatie populistten weinig of geen respect kan opbrengen voor die rechterlijke macht.

Vorige maand werd Eric Zemmour, een extreem-rechtse kandidaat voor het Franse presidentschap, door een rechtbank in Parijs veroordeeld voor het aanzetten tot rassenhaat. Zemmour had het gepresteerd om alleenstaande minderjarige migranten te kwalificeren als dieven, moordenaars, verkrachters. Hij wilde dat ze teruggestuurd zouden moeten worden. Zijn veroordeling deed hem niet. Zijn uitspraken hadden namelijk breed de publiciteit gehaald. En daar ging het om.

Uitspraken overigens die erg deden denken aan die van de Amerikaanse presidentskandidaat Trump toen hij het in aanloop van de presidentsverkiezingen had over Mexicanen. Trump zetten hen weg als verkrachters en drugsmokkelaars. Hij

kon er desondanks president mee worden. Om vervolgens over iedereen alles te kunnen zeggen, politiek onschendbaar als hij was.

Dit roept bij mij de vraag op of alleen maar schreeuwen dat iets niet deugt of niet klopt zonder met de juiste feitelijke onderbouwing te komen, altijd valt onder de ongelimiteerde vrijheid van meningsuiting.

Je kunt er wel ver mee komen. Ik noemde net al Donald Trump, maar Boris Johnson heeft zich natuurlijk ook Downingstreet binnen geschreeuwd en gelogen. Trump, Johnson, Berlusconi, Bolsonaro en vul zelf dit rijtje maar aan, misbruiken het vrije woord om via onder meer intimidatie en bluf hun tegenstanders aan te pakken. Wat dit soort populisten gemeen hebben is dat zij overkomen alsof ze nergens over twijfelen. Niet voor niets kreeg het boek over Thierry Baudet van Harm Ede Botje en Mischa Cohen de titel mee: Mijn meningen zijn feiten.

Populisten misbruiken de vrijheid van meningsuiting puur met het oogmerk macht te veroveren.

Nog even de formele definitie van populisme: Een politieke ideologie waarbij de maatschappij wordt verdeeld in twee vijandige kampen: de corrupte elite versus het volk. Volgens een zuivere politieke populist moet de politiek een verlengstuk zijn van de volkswil. Een soort structureel bindend referendum dus.

Iemand als politiek socioloog Matthijs Rooduijn ziet naast slechte ook goede kanten aan het populisme. Het zorgt er volgens hem voor dat onderwerpen die veel mensen belangrijk vinden op de politieke agenda komen te staan en het kanaliseert de maatschappelijke onvrede. Daarom meent Rooduijn is het goed voor een democratie als dit soort partijen er zijn. Een vervelende kant van het populisme is volgens hem dat populisten de wil van het volk zo direct mogelijk willen vertalen in beleid. En dat daarbij zaken als minderheidsrechten en de scheiding van de machten van ondergeschikt belang zijn.

Noem het maar vervelend. Andere rode draden bij populistten zijn dat ze zich zowel van linker als rechterzijde nogal eens bedienen van geschreeuw, dreigende taal, gebral, beledigingen, simplificaties, abjecte leugens en vuilspuiterij.

De grootmeester hierbij was of is Donald Trump. Geen redevoering zonder bedreigingen, valse beloftes, haatzaaijrij. Om vervolgens de vermoorde onschuld te spelen. Trump maakte de term fake news salonfähig. Hij kreeg het voor elkaar ondanks zijn abjecte gedragingen razend populair te worden en te blijven onder een bepaald deel van de bevolking. De Verenigde Staten waren al ernstig verdeeld, Trump heeft het land gespleten. Nog steeds denkt 50 procent dat Biden zijn presidentschap heeft gekocht. En Trump heeft dit mede bereikt dankzij de vrijheid van meningsuiting en dankzij het vrije woord.

Tijd om in te zoomen op de vaderlandse politiek. Hier vonden de laatste tijd gebeurtenissen plaats die de vraag oproepen of de vrijheid van meningsuiting wordt misbruikt. Ter discussie staan de grenzen van de vrijheid van meningsuiting in de Tweede Kamer. Buiten de kamer dient iedereen zich te houden aan de wettelijke kaders.

Het begon met Geert Wilders. Die had tijdens het debat over de regeringsverklaring weer eens wat valse tonen op het orgel aangeslagen.

In de Kamer heerst sinds jaar en dag de opvatting dat in de Kamer zelf eigenlijk bijna alles gezegd moet kunnen worden. Bijna alles, want er is wel een reglement van orde als richtlijn voor de leden en hun voorzitter.

Wilders had in de ogen van een Kamermeerderheid de vrijheid van meningsuiting te ver opgerekt. Met zijn tirade tegen natuurlijk moslims, maar ook tegen links tuig zoals journalisten en collega-kamerleden. In Wilders voetspoor volgde het FVD-kamerlid Gideon van Meijeren. Die had, ook in de Kamer, het volk opgeroepen tot burgerlijke ongehoorzaamheid. En dat mag niet volgens dat reglement van orde. Enige dagen eerder had zijn fractiegenoot Pepijn van Houwelingen een D66-kamerlid bedreigd met toekomstige tribunalen. Ook dat vond een Kamermeerderheid te ver gaan.

In aanloop van deze lezing raadpleegde ik een door de Europese politiek gekopt en gemazelde vriend over zijn opvatting over het stellen van grenzen aan de vrijheid van meningsuiting. In de Europese politieke arena kunnen ze er namelijk ook wat van. Deze vriend opperde dat hij het geen slecht idee zou vinden als politici ook tijdens debatten in het huis van de democratie binnen de kaders van het strafrecht zouden moeten opereren.

Interessant. Ik botste zelf als hoofdredacteur op tegen de kwestie van onheuse politieke uitspraken van een vooraanstaand politicus maar wel gedaan buiten de Tweede Kamer. Een van mijn taken bij het RTL Nieuws was ervoor te zorgen dat nieuwsberichtgeving zo feitelijk en ongekleurd mogelijk zou moeten zijn. Best lastig omdat journalisten overal een opinie over hebben, maar het RTL Nieuws is nu eenmaal niet geprofileerd. Hoofdcommentaren zal je bij RTL dan ook niet aantreffen. Tot 20 maart 2014. De dag daarvoor waren de gemeenteraadsverkiezingen geweest en Wilders deed op de uitslagenavond zijn befaamde en beruchte 'Minder Marokkanen' uitspraak. Doorgaans ben ik een uitstekende slaper, maar die nacht wilde het niet lukken. De uitspraken van Wilders vond ik verschrikkelijk maar de manier waarop vond ik zo mogelijk nog erger. Wat te doen? Normaal gesproken beperkt RTL Nieuws zich in dit soort gevallen tot het halen van commentaren vergezeld van vox pops eventueel nog ondersteund door een spoed enquête.

Maar nu besloten we om zelf een veroordelend standpunt in te nemen. Om niet jaren later met spijt te hoeven omkijken naar dit moment.

Terugkijkend sta ik nog steeds helemaal achter het besluit van destijds. Hoewel het eigenlijk indruist tegen mijn opvattingen dat journalisten zich toch voornamelijk moeten richten op de feiten. Om het oordelen over te laten aan de nieuwsconsument.

Los daarvan had wat mij betreft Wilders wel degelijk het recht om zijn standpunt te agenderen over het uitzetten van criminele Marokkanen. Ook zijn uitspraken over het invoeren van een immigratiestop of het bevorderen van remigratie zouden bij mij nooit hebben geleid tot het ventileren van een hoofdredactionele opinie. Het was de manier

waarop hij het deed en de 'Bierkeller' waar hij het deed. Zou hij namelijk zijn uitspraken hebben gedaan in het hart van de democratie, dan zou ik het er nog niet mee eens zijn geweest, maar in de politieke arena die de Kamer nu eenmaal is, moet de politiek zelf maar bepalen hoe ver de leden kunnen gaan in hun uitspraken.

De fractievoorzitters zullen in meerderheid Kamervoorzitter Bergkamp hiervoor instructies moeten geven. Het is tamelijk unfair om Bergkamp in haar eentje de grenzen te laten bepalen. Staatsrecht deskundige en prominent PvdA-lid professor Joop van den Berg wees in een recente column erop dat in de afgelopen 15 jaar onder leiding van opvolgende voorzitters steeds groter wangedrag werd getolereerd. Met andere woorden, dit gedrag komt niet nu opeens uit de lucht vallen.

Overigens heeft de voorzitter als ze zich beroept op het eerdergenoemde reglement van orde van de Kamer, alle instrumenten al voorhanden.

Art 8.14 bepaalt namelijk dat ieder lid zich in de vergadering gedraagt op een wijze die getuigt van onderling respect. Verder schrijft art 8.16 onder meer voor dat eenieder zich tijdens de vergadering onthoudt van het gebruik van beledigende uitdrukkingen. De voorzitter heeft de bevoegdheid de spreker het woord te ontnemen en zelfs de zaal uit laten zetten. Maar dan moet ze daarin dus wel worden gesteund door een Kamermeerderheid.

Voor de PVV en FVD is het opzoeken van de grenzen en het overschrijden ervan een soort politiek businessmodel geworden. Ik mag echt van harte hopen dat een Kamermeerderheid ook in de toekomst het vrije woord zo onbeperkt mogelijk zal toestaan. Ga niet in op provocaties en discussieer op basis van feiten. Haal zo domme aannames onderuit. Opereer niet vanuit angst maar laat zien dat je de vrijheid van meningsuiting zo'n groot goed vindt, dat je met een rechte rug en met volle overtuiging zonder bang te zijn kiezers kwijt te raken, je oprechte verhaal vertelt.

En ga nooit het vrije woord in de Kamer inperken, dan sla je een gevaarlijke en doodlopende weg in. Maar spreek wel met elkaar af dat onderling respect en minimale beschavingsvormen worden geïntroduceerd en dat de Kamervoorzitter daar strenger op toe ziet.

Wat is nu eigenlijk de rol van de journalistiek? Op die momenten dat de populistische hun zeepkist weer beklimmen, is er ook nog altijd de onafhankelijke journalistiek om dit aan de kaak te stellen. De journalistiek heeft hierbij een gigantische maar ook heel ingewikkelde verantwoordelijkheid. Hoeveel aandacht besteed je aan bepaalde kwesties, hoe vaak ruim je er plaats voor in? Hoe blijf je tegelijkertijd als journalist met een open vizier aankijken tegen heikele kwesties opgebracht door populistische? Want zoals eerder gezegd, het is helemaal niet verkeerd dat populistische lastige onderwerpen met voorrang op de politieke agenda proberen te krijgen.

De ruimte die journalistieke media nemen en krijgen zegt in zijn algemeenheid veel over de staat waarin een land verkeert. In ons land zit dat nog wel goed, maar neem de VS. Daar krijgt de serieuze journalistiek steeds minder supporters. En kan daarom ook steeds minder goed de rol van professionele waakhond spelen. Er wordt simpelweg steeds minder naar hun geblaf geluisterd.

Belangenorganisaties en individuen die hun ongecontroleerde berichtgeving via de digitale platformen verspreiden, krijgen een steeds grotere aanhang. Chaos, onderling wantrouwen, samenzweringstheorieën, manipulatie en een gespleten natie zijn het gevolg. De vrijheid van meningsuiting is in Amerika zo ver opgerekt dat het daar uiteindelijk wel eens zou kunnen leiden tot ondergang van de democratische samenleving die wij kennen en koesteren. Hier in ons eigen land zien we vergelijkbare tendensen maar laten we onderzoeken en er aan werken dat hier de democratische pijlers zo stevig zijn, dat ze uiteindelijk overeind blijven. Maar dat ook onze samenleving behoorlijke scheuren begint te vertonen en dat complete bevolkingsgroepen eigenlijk nergens meer vertrouwen in hebben, kunnen we iedere dag constateren als we de sociale platformen een beetje volgen.

Een politicus die een jaar of twintig terug voor onrust zorgde in het land en de politiek, was Pim Fortuyn. Hij wilde de boel wakker schudden en deed dat ook. Maar wel op zijn geheel eigen wijze. “Ik zeg wat ik denk en doe wat ik zeg”. Een groter voorstander van het vrije woord was nauwelijks denkbaar.

Toch wisten veel media niet goed raad met professor Pim. Ik herinner me een redactievergadering bij mijn eigen RTL-nieuws. Het ongeleide projectiel Fortuyn had weer eens voor spektakel gezorgd en nogal wat collega’s vroegen zich af wat we met deze welbespraakte rebel aan moesten. Doodzwijgen? Platform geven? Ik vond het een nogal aparte discussie. “Behandel Fortuyn als ieder ander”, was mijn ietwat dwingende advies. Bericht over hem als hij echt iets nieuwswaardigs doet of zegt, maar laten we ook vooral checken of het klopt wat hij te berde brengt. Zoals we dat met anderen ook doen of zouden moeten doen”.

Terugkijkend denk ik dat aparte types als Fortuyn ook voor journalisten wennen zijn. De journalistiek weet eigenlijk nog steeds niet altijd even goed hoe met populistische tendensen en dito politici om te gaan.

Feit is dat de politieke omgangsvormen en de politiek als geheel door Fortuyns optreden fundamenteel zijn veranderd. Werkten de meer conventionele politici of publieke figuren doorgaans binnen de onaf gesproken sociale conventies met de pers samen, Fortuyn, maar ook Baudet of Wilders trekken compleet hun eigen plan. Ze reageren als het hen uitkomt maar zwijgen als het graf als ze geen zin hebben. Als ze geconfronteerd worden met hun eigen uitspraken of handelingen reageren ze nul schuld bewust maar zoeken net zo makkelijk weer de aanval. Ook als ze aantoonbaar de fout in zijn gegaan. Zoals gezegd kan de politiek daar maar moeilijk mee omgaan net als de journalistiek. Politici als Baudet en Wilders maken rücksichtslos gebruik of misbruik van de vrijheid van meningsuiting.

Het is vervolgens aan krachten als de rechterlijke macht, de journalistiek en niet te vergeten de politiek zelf om, hoe moeilijk en ingewikkeld ook, de balans weer te herstellen.

Ik ben benieuwd hoe de Nederlandse denker en filosoof Spinoza, rabiaat voorvechter van de vrijheid van meningsuiting, zou aankijken tegen de ontwikkelingen in de wereld en in Nederland. Spinoza stierf hier in Den Haag in februari 1677. Berooid doordat hij in de ban was gedaan door een overheid die zijn uitspraken en theorieën te ondermijnend vond. “Het ultieme doel van de staat is het mogelijk maken van vrijheid”. En: “Het is absoluut

noodzakelijk om vrijheid van meningsuiting toe te laten, zodat de tegengestelde meningen van verschillende groepen hen niet beletten om vredelievend samen te leven". Dus nog een keer: tegenstelde meningen toelaten zodat groepen met verschillende meningen vredelievend kunnen samenleven. Ik moest opeens weer aan Shakib Sana denken. Het gaat echt niet alleen om het winnen van een discussie. Het gaat ook om het luisteren en je verdiepen in de standpunten van de ander. Om je soms zelfs te laten overtuigen.

Spinoza kon in die 17^e eeuw natuurlijk niet bevroeden dat de Nederlandse samenleving drie eeuwen later ergens in het begin van de jaren zestig op drift zou raken. Religie als collectief bind- en verdovingsmiddel werd massaal over boord gekieperd, ontzuiling volgde en een samenleving zonder gemeenschappelijk doel en koers was het gevolg. Dat onder meer de digitale disruptie er vervolgens voor zorgde dat het vrije woord werd misbruikt om willens en wetens massaal desinformatie te verspreiden, konden zelfs sciencefiction liefhebbers uit de vorige eeuw niet bedenken.

Vrijheid van meningsuiting: zegen of gesel? Misschien wel allebei. Ying en yang. De kwetsbaarheid van het vrije woord, houdt een oprechte democraat scherp. Mensen die opgroeien in andere culturen dan de onze, zoals in China en Rusland, of in landen waar religieuze fanaten aan de macht zijn, denken er in meerderheid waarschijnlijk anders over. Vrijheid van meningsuiting zorgt maar voor onrust en sociale onrust zorgt doorgaans voor economische malaise. Liever niet dus.

Ik ben blij dat ik in Nederland geboren en getogen ben. De vrijheid van meningsuiting is hier niet per ongeluk in de Grondwet terecht gekomen! Maar niets is absoluut in het leven. Een journalistieke vriend wees me op een uitspraak van de Zwitserse filosoof Karl Jaspers: "Er mag geen vrijheid zijn tot vernietiging van de vrijheid". Adolf Hitler deed precies dat.

Dus omarm het vrije woord, durf de regels die het vrije woord mogelijk maken te handhaven zowel binnen als buiten de politiek en sta ervoor waar nodig. Maar bovenal, luister naar elkaar, als in echt luisteren.